

jegyesfelkészítés, szülők szupervíziója, családterápia), illetve jogi szabályozást igénylők is (például a közgondolkodást megrontó médiatartalmak tiltása).

A két kötet tanulmányait elolvastva – vagy akár csak szemezgetve belőlük – az olvasó három fontos téren gazdagodik: tisztul a fejében a kép a család fogalmával és fontosságával kapcsolatban, támogatást kap ahhoz, hogy bátrabban vitába szálljon az értékeket relativizáló, a jó és rossz határvonalait összemósó ideológiákkal, és remélhetően inspirációt is kap ahhoz, hogy a maga működési területén tegyen valamit a családok egészségéért. Mert a házasságok és családok védelme közügy.

Somogyiné Petik Krisztina

Legédy Kristóf:
A természettudományos
és a teológiai megismerés
modelljei. Világézetek,
modellek, párbeszéd

Károli Gáspár Református Egyetem –
L'Harmattan, Budapest, 2019.

Legédy Kristóf, a Károli Gáspár Református Egyetem Társadalom- és Kommunikáció-tudományi Intézetének oktatója könyvében a természettudományos gondolkodáson alapuló ateizmus és a keresztény teremtéshitre alapozott teista világkép lehetséges érintkezési pontjait vizsgálja, és egyben felfedi a tudományos ateizmus bennfoglalt istenképét, amely végső soron nem a keresztény isteneszme tagadásának bizonyul. A könyv, amelynek alapját Legédy doktori disszertációja adja (PPKE HTK, *A modellfüggő realizmus teológiai kritikája*, 2012), alapvetően két megismerési modellt, a zárt és a nyitott realizmus jellemzőinek összevetését és párbeszédük lehetőségeinek vizsgálatát tűzi ki célul. Egy Stephen Hawkingtől átvett fo-

galom, a „modellfüggő realizmus” továbbfejlesztéseként különbözteti meg Legédy a realizmus két válfaját: megismerésünk mindig függ a modelltől, a világértelmezéstől, amelynek keretei között a megismerés megvalósul, csak az a kérdés, hogy modellfüggő realizmusunk abszolutizált, zárt rendszer-e, vagy pedig nyitott, egy a kereteit meghaladó (transzcendens) valóságra. A modell fogalma egyben rámutat arra tényleg is, hogy a modellezést mindig megelőzi egy alapdöntés a valóság végső mibenlétét illetően, amely nem következik magából a modelltől, hanem éppen annak tágabb megalapozása. E kulcsfogalmak mentén fogalmazza meg a szerző fő célkitűzését: „[m]onográfiám célja a tudományos világképből táplálkozó ateizmus kritikai elemzése, valamint a tudomány és vallás lehetséges metszéspontjainak vizsgálata a modellfüggő realizmus alapján” (12.).

A könyv egyes részei számozással vagy „fejezet” megjelöléssel nem különülnek el egymástól, csupán a betűméret és betűtípusok különbsége hivatott jelezni a címek és alcímek hierarchiáját (a tartalomjegyzékben azonban minden címsor betűtípusa és mérete egyforma, itt csak a különböző behúzások jelzik a címsorszinteket). A könyv felépítése így kevésbé áttekinthető, és a három fő rész egymáshoz való viszonya tartalmilag sem egyértelmű. A bevezető röviden vázolja tudomány és vallás viszonyának alakulását a modern természettudományos gondolkodás kialakulása óta. A szerző igyekszik világossá tenni e tág megjelölések általa értett fogalmát: a tudomány e műben kizárólag a természettudományokat jelenti, a vallás pedig a keresztény vallást, ám ennek ellenére sokszor zavarónak érezzük e két általános megjelölés gyakori használatát (különösen a vallás megjelölést a keresztény teremtéshit helyett). A rövid áttekintésből kitűnik a két alapprobléma, amely a továbbiakban központi helyet foglal el a könyv gondolatmenetében: az

univerzum keletkezésének kérdése és az evolúció célra irányítottságának s ezen belül az emberré válásnak a problematikája. A szerző két fő dialóguspartnere, Richard Dawkins és Stephen Hawking is megjelennek.

Az első rész (*A természettudomány és a teológia közös vetületeinek megközelítése* címmel) „tudomány” és „vallás” kapcsolatának tipizálását gondolja újra, Ian G. Barbour négyes felosztásának (konfliktus, függetlenség, párbeszéd, integráció) kritikai továbbfejlesztése által. A Legérendy javasolta új felosztás figyelembe veszi a két terület eltérő vizsgálódási szintjét (nem lehet közöttük valódi konfliktus, sem nem integrálhatják egymást), és rámutat a mindkettőt megelőző közös pontra, a tudós viszonyulására a transzcendens valósághoz, amely személyes döntés eredménye. Mind a tudományos, mind a vallási megismerés olyan modell, amely önmagán kívül álló etikai mozzanaton alapul, csak az a kérdés, hogy a modellt tudatosan zárttá teszi-e művelője a transzcendens megalapozottságú etika felé, vagy nyitva tartja ebben az irányban. A szerző a zárt és a nyitott modellfüggő realizmus jellemzőit és az etikai hozzáállást mint a kettő lehetséges metszéspontját vizsgálja a továbbiakban.

A második rész, a könyv központi egysége (*A zárt modell valóságsszemléletének kritikai bemutatása*) Richard Dawkins (etológus, evolúció biológus) és Stephen Hawking (fizikus, kozmológus) világképét, ateizmusuk bennfoglalt isteneszméjét és rejtett filozófiai-teológiai előfeltevéseiket veszi szemügyre felfedve azok forrását, a bennük lévő logikai következetlenségeket és a tudományos modell kereteit burkoltan vagy nyíltan meghaladó ambíciójukat. Hasznos áttekintést kap itt az olvasó e két tudós munkásságáról, a szélesebb olvasóközönségnek szánt műveikben kifejtett nézeteikről, ateizmusuk mozgatórugóiról és egyúttal az általuk képviselt zárt modell hiányosságairól, következetlenségéről és gyenge

pontjairól. Az elemzés végén a szerző rendszerezettebb formában is kritikának veti alá a zárt realizmus modelljének kifogásolható módszerét és következtetéseit (mint például az objektív általános és az eszme lehetőségének tagadása, a szükségszerűség abszolutizálása, az anyagi monizmus), rámutatva ezek filozófiai gyökereire és esetlegességeire, és érvelve az általuk kizárt teista opció nem kevésbé racionális volta mellett.

A könyv harmadik, utolsó része (*Metszéspontok*) mintegy epilógusként a nyitott és a zárt valóságsszeme közötti dialógus lehetőségeit kutatja, azokat a „gondolati struktúrákat”, amelyek „párhuzamba állíthatók a vallásos elképzelésekkel, és amelyekre építve lehetséges a párbeszéd a zárt modellben gondolkodókkal” (161.). Ilyen metszéspont lehet az abszolútnak tételezett végső valóság (az anyag vagy a teremtő Isten); az ábrázolás és kifejezés művészi eszközei, amelyeket az egyébként zárt tudományos modellt vallók is értékelnek, és amelyek csak a nyitott modellben nyernek értelmet (hiszen a befogadó a mű zárt rendszeréhez képest transzcendens elem); az eszme, amely elkülönül a dologi-anyagi léttől mint normatív valóság (még a zárt modellben gondolkodók számára is). Legérendy végkövetkeztetése, hogy a zárt rendszerben gondolkodókkal oly módon lehetséges a párbeszéd, ha sikerül ráébresztenünk őket az általuk vallott értékrend magasabb értelmezési horizontjára, ha felismerik a tudományos ismereteken túli alapállásuk mozgatórugóit, mert ily módon lesz összemérhető alapja a két fél dialógusának.

A könyv sok megvilágító érveléssel, kreatív tipizálással, fogalmi tisztázással járul hozzá az ateista gyökerű természettudományos világnézet jobb megértéséhez, azonban a tágabb gondolatmenet, a gondolati felépítés sokszor nem világos, ismétlések, újra és újra felbukkanó szerzők és problematikák, hirtelen, minden előzmény nélkül megjelenő új

témák bizonytalanítják el az olvasót, aki így nehezen tud tájékozódni a gondolatfolyamban. Apró technikai nehézségek is nehezítik az olvasást. Például a 78. oldalon megjelenő „mém” fogalma csak a 84. oldalon kap magyarázatot, a 111. oldalon a Dawkinsról szóló elemzés Hawkingra vált, de a szöveg tagolása nem teszi világossá a váltás szerkezeti helyét a rész felépítésében. Pierre Teilhard de Chardin neve mindvégig a vezetéknevére rövidül (Teilhard de Chardin) ellentétben az

összes többi hivatkozott szerzővel, akiknek a keresztnéve is fel van tüntetve.

Ajánljuk a könyvet minden, a téma iránt érdeklődő olvasó számára, aki kulcsot keres a modern ateista természettudósok által meghirdetett „tudományos világmagyarázatok” mögött meghúzódó előfeltevések jobb megértéséhez és érveik kritikai vizsgálatához.

Tóth Beáta

A recenziók szerzői

TÓTH BEÁTA teológus, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Dogmatika Tanszékének vezetője, a *Sapientiana* főszerkesztője; toth.beata@sapientia.hu

SZEILER ZSOLT filozófus, a PPKE-BTK Filozófia Tanszékének adjunktusa, főiskolánk óraadója; szeiler.zsolt@sapientia.hu

HOVÁNYI MÁRTON teológus és irodalmár, 2018–2019-ig a Yale Divinity School vendégkutatója volt, jelenleg az ELTE TÓK Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszékének adjunktusa; hovanyi.marton@tok.elte.hu

THORDAY ATTILA római katolikus pap, teológus, az újszegedi Árpádházi Szent Erzsébet Plébánia plébánosa; attila.thorday@gmail.com

DOBSZAY MÁRTON BENEDEK ferences szerzetes, biológus, a rend tartományfőnök-helyettese, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Fundamentális Teológia Tanszékének tudományos munkatársa; benedek@ferencsek.hu

SZABÓ SÁNDOR BERTALAN domonkos szerzetes, a Sapientia Főiskola Dogmatika Tanszékének adjunktusa; szabo.bertalan@sapientia.hu

BAKOS GERGELY bencés szerzetes, filozófus, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Filozófia Tanszékének vezetője; bakos.gergely@sapientia.hu

GYÖRÖK TIBOR katolikus pap, teológus, az Esztergomi Hittudományi Főiskola és a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola óraadó tanára; gyorokt.tibor@sapientia.hu

SOMOGYINÉ PETIK KRISZTINA pszichológus, a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Pszichológia Tanszékének vezetője; somogyine.krisztina@sapientia.hu